

BISERICA ȘI ȘCOALA.

Foaie bisericească școlastică, literară și economică.

Apare odată în săptămână: **DUMINECA.**

PREȚUL ABONAMENTULUI.

Pentru Austro-Ungaria:
Pe un an 10 cor. — pe 1/2 an 5 cor.
Pentru România și străinătate:
Pe un an 14 fr. : pe jumătate an 7 fr.

PREȚUL INSERȚIUNILOR :

Pentru publicațiunile de trei ori ce conțin
cam 150 cuvinte 6 cor.; până la 200 cuvinte
8 cor.; și mai sus 10 cor. v. a.

Correspondențele să se adreseze Redacțiunii

„BISERICA ȘI ȘCOALA“

iar banii de prenumerațiune la
TIPOGRAFIA DIECESANĂ în ARAD.

Nr. 6379/1904.

Circular

cătră toți inspectorii școlari de sub jurisdicțiunea
Conzistorului gr.-ort. român din Arad.

În vederea necesității de a se păstra unitatea în ortografia și terminologia cărților didactice folosite în școlile confesionale de sub jurisdicțiunea acestui Conzistor, precum și conziderând interesele tipografiei diecezane, care este un institut cu mențiunea de a oferi ajutor bisericeștilor pe viitor numai astfel de manuale didactice se vor admite spre folosire în școlile susamintite, **cari vor fi cenzurate prin acest Conzistor și vor fi tipărite cu ortografia Academiei Române în tipografia noastră diecezană din Arad.**

Ceea-ce se aduce la cunoștință publică spre știre și conformare.

Ioan I. Papp
Episcop.

Memorandul Episcopatului

bisericeii gr.-or. române din Ungaria și Transilvania, înaintat dlui ministru de instrucție Berzevitz, în chestia reformelor școlare.

(Urmare și fine).

În preparandiile noastre asemenea dăm cea mai mare atențiune instruirii limbei maghiare și aceasta au recunoscut-o chiar și organele guvernului. Pentru dovedirea aserțiunii noastre ne provocăm la fapte. Sub presiunea unor faime răutacioase ministrul reg. ung. de culte și instrucțiune publică în anul 1902 a trimis la institutul

nostru pedagogic din Arad pe dl Dr. Jancsó Benedek, ca să asiste în calitate de comisar guvernial la examenul de cvalificațiune cu finea anului școlar 1901/2. Acesta după-ce a participat la esamenul de cvalificațiune și după-ce și de altfel, a cercetat cu de-amănuntul întreg institutul, despre cele esperiate a trimis ministrului un raport mai lung. Partea acestui raport, care se referă la limba maghiară, sună astfel: »Instruirea limbei maghiare și rezultatul ajuns într'însa încă-l pot declara de laudabil. Decurgerea esamenelor m'a convins că elevii ordinari, de la parte cu rezultat limba maghiară în școlile cu limba de propunere românească, dar aplicați în școlile maghiare cu puțină diligență și bunăvoință în decursul unui an biruind toate greutățile ar putea fi învățatori foarte folosibili și buni în școlile populare maghiare«. Pe baza acestui raport ministrul reg. ung. de culte și instrucțiune publică, Escelența sa dl Dr. Wlassics Gyula cu datul 24 Novembre 1902 sub Nr. 66774 astfel se adresează Consistorului din Arad:

»Din raportul comisarului meu esmis pentru esamenele de cvalificațiune învățătorească cu finea anului școlar 1901/2 la institutul pedagogic din Arad cu bucurie am luat la cunoștință, că la institutul de sub întrebare se poate constata cea mai bună nisuiță întru aceea, ca instrucțiunea candidaților de învățatori, cât numai este posibil, să corăspundă pretensiunilor moderne«. Nu avem trebuință de un atestat mai bun. Această »cea mai bună nisuiță« guvernul școlar de bună seamă o va putea constata și la celelalte institute pedagogice ale noastre.

Toate acestea dovedesc, Domnule Ministru, că noi din partea noastră facem tot posibilul în interesul instruirii cu rezultat a limbii maghiare, dar' credem că limita firească a acestei instruirii este măsura peste care forțarea acestui obiect de

învățământ ar aduce cu sine neglijarea celorlalte cunoștințe. Am învățat și învățăm limba ungurească până la cea mai mare măsură a posibilității. Imposibilitatea însă înzadar o cere nu una, ci o mie de legi.

Poate cel mai mare defect al proiectului de sub întrebare, precum peste tot al tuturor legilor noastre școlare de până aci, este însă împrejurarea, că face școala poporaiă uniformă pentru țeara întreagă, pentru toate ținuturile țerii, cu toate că e ușor de înțeles, că alta școală le trebuie copiilor de la oraș, alta sătenilor de la pustă și iarăși alta cătunelor mici din locurile muntoase. Adevărul acesta involuntar îl recunoaște și proiectul de față atunci, când desparte în două categorii școala de repetiție până acum unitară, și pentru unele comune dispune școală de repetiție agronomică, pentru altele industrială.

Dacă factorii competenți ar lua în considerare împrejurarea amintită mai sus, în curând s'ar convinge despre aceea, că intradevăr pentru micile comune din munți, cari tânjesc în sărăcie și ai cărei locuitori adese-ori locuiesc atât de împrăstiați, încât nici pe lângă cea mai riguroasă executare a legii nu vor putea să-și trimită copiii regulat la școală, ar ajunge și învățătorii cu o calificare mai inferioară. Ne întărește în convingerea aceasta marele pedagog Curtmann, care în opul său »Lehrbuch der allg. Pädagogik« (III. pag. 328) zice, că trebuințele sătenilor sunt altele, decât ale orășenilor, și astfel ar fi foarte corect dacă s'ar înființa institute pedagogice separat pentru învățătorii dela sate și separat pentru cei dela orașe. Cel ce cunoaște în deosebi raporturile țării noastre, va da deplină dreptate acestui punct de vedere.

Deci nu numai pentru aceea nu putem primi proiectul de sub întrebare, fiindcă vatămă adânc drepturile autonome ale bisericii noastre, dar' nu-l putem primi nici din astfel de motive pedagogice, pe cari trebuie să le aprecieze toți, câți se ocupă în mod științific cu afacerile școlare.

Deja în ancheta convocată pentru discutarea prealabilă a proiectului de față a avut Mitropolitul nostru ocaziune a declara că acest proiect și din punct de vedere *administrativ* va crea stări imposibile. Școalele confesionale adevărate de aci încolo le va administra autoritatea confesională, ministrul, protopretorul, inspectorul regesc, antistia comunală, comisiunea administrativă, inspectorul școlar, și într'adevăr este de temut, că sub greutatea atâtor administratori școala confesională va succomba cu desăvârșire. Căci proiectul nu aduce în legătură organică cercurile de competență ale diferitelor organe și autorități și fiecare dintre acestea se poate ingera independent în afacerile școalelor respective. Așa departe

merge această imposibilă confuzie, încât proiectul nu dispune nici aceea, ca spre pildă comisiunea administrativă să aducă la cunoștința autorității confesionale faptul, când pe temeiul §-lui 41 a destituit pe vre-un învățător din postul său. Sub astfel de împrejurări între diferitele organe cu drept de amestec în afacerile școalelor confesionale se vor produce în mod fatal atâtea neînțelegeri, ciocniri, discuțiuni și certe, în cât răsboirea aceasta continuă între diferitele autorități ușor va putea să conturbe și condițiunile pacificei conviețuiri între cetățeni. Aceasta stare de lucruri nici decum nu poate fi salutară intereselor școlare, ba și din punctul de vedere al statului ar trebui să se încunjure o astfel de situațiune.

Și mai presus de toate acestea pentru bietul învățător confesional proiectul statorește trei foruri disciplinare. Și iarăși toate acestea procedează independent una de alta. Pe nefericitul acesta de învățător îl disciplinează ministrul, îl disciplinează comisiunea administrativă și în sfârșit autoritatea sa confesională. Într'adevăr, nu putem crede să existe undeva în lume și alți ofițieri între astfel de raporturi și împrejurări triste și pline de continue primejdii.

Nu putem trece cu vederea nici dispozițiunile proiectului referitoare la *obligamentul învățământului*. Dorim din tot sufletul nostru, ca fiecare fiu al patriei să fie împărtășit de binecuvântările învățământului elementar, dar' iarăși din considerare pentru referințele patriei noastre suntem de părere, că dispozițiunile referitoare ale proiectului de sub întrebare (§§-ii 1—10) sunt afară din cale riguroși, așa că aplicarea lor va produce numai amărăciune și aversiune față de școală, fără ca să promoveze cultura poporului. Suntem convinși, că în curând și esceleța Voastră veți esperia, că acele dispoziții în praxă nu sunt executabile. Ținem îndeosebi, că §-ul 3, care dispune, că în anumit cas elevul poate fi obligat a cerceta școala de toate zilele și în anul al 7-lea, nu are nici un rost. Dispozițiunea această, după părerea noastră, nu poate da decât numai ansă la nenumărate vexațiuni.

Trecând acum la acele dispozițiuni ale proiectului, cari se refer la *salarisarea învățătorilor*, cu bucurie salutăm nobila năsuință a Escelentei Voastre, ca să se îmbunătățească starea învățătorilor, pe cari cu drept cuvânt îi putem numi cei mai mari binefăcători ai omenimei. Și, deoarece nimeni nu poate nega, că ori-ce școală, al cărei temei este morala religioasă și patriotismul adevărat, împlinește totodată o misiune a statului, considerăm deplin justificate acele dispozițiuni ale proiectului, cari pun în vedere ajutorul de stat pentru școalele susținute de confesiuni.

Nu cunoaștem o pretensiune mai iustă, de cât aceea care cere, ca statul să ajutore materialicește confesiunile, cari susțin școale. Suntem însă de părere că dispozițiunile proiectului referitoare la ajutorul de stat nu sunt în consonanță cu scopul ce trebuie să-l aibă în vedere acest ajutor. Pentru ajutorul oferit se cere preț. Și a nume nu se cere aceea, ca prin asta școalele confesionale să devină mai perfecte, ceea-ce ar fi prea natural, ci în schimb pentru acest ajutor se pretinde jertfirea drepturilor firești ale confesiunilor, drepturi cari sunt asigurate chiar prin legile fundamentale ale țării.

Articolul de lege XX. din 1848 în §-ul 3 enunță hotărât, că »toate trebuințele școlare și bisericești ale confesiunilor recipiate să se acopere din venitele statului.« Aceeași lege în §-ul 8 asigură totodată ortodocșilor răsăriteni dreptul de dispozițiune în afacerile lor școlare și bisericești, și în scopul acesta invită ministerul să convoace congresul bisericesc al confesiunii. Efluxul direct al acestei legi aci amintite este pe de-o parte articolul de lege IX. din 1868, care din nou asigură bisericii noastre dreptul de a dispune independent în afacerile sale școlare, pe de altă parte Statutul-Organic al bisericii greco-orientale române din Ungaria și Transilvania, sancționat de Majestatea Sa, unde în punctul VIII. din Dispozițiunile generale se zice; »Susținsele părți organice ale mitropoliei se vor îngrijii de timpuriu de mijloacele intelectuale și materiale, cari se cer spre atingerea scopurilor bisericești, școlare și fundamentale; și încât nu le-ar succeda a acoperi cheltuielile recerute nici în urma colectelor făcute în și afară de mitropolie, întru atâtă vor recurge la stat pentru ajutor«. Nexul e clar. Articolul de lege XX. din 1848 dispune, că trebuințele școlare ale confesiunilor sunt a se acoperi din venitele statului, dar' tot atunci aceeași lege, cum și art. de lege IX. din 1868 asigură confesiunii noastre dreptul de a dispune independent în afacerile sale școlare.

Legile statului asigură deci confesiunii noastre ajutorul de stat pentru susținerea școalelor sale, dar' tot-odată asigură acestei confesiuni și dreptul de liberă dispozițiune în aceste școale. Legile fundamentale ale statului nostru nu pretind în schimbul ajutorului de stat jertfirea autonomiei noastre bisericești. Articollii de lege XX. din 1898 și IX. din 1868 sunt și astăzi în vigoare, proiectul de față nu scoate din vigoare nici o dispozițiune a acelei legi și astfel este evident, că acele dispozițiuni ale proiectului, cari sunt în contrarietate cu dispozițiunile legilor susprovocate, trebuiesc schimbate în înțelesul acestor din urmă, căci altfel țeara ajunge în cea imposibilă situațiune, că va avea legi în vigoare

cari stau în perfectă contrarietate una cu alta. Dreptul supremei inspecțiuni dă guvernului posibilitatea de a controla școalele noastre, și dacă acestea nu vor corăspunde chemării lor, guvernul poate să detragă ajutorul, ce îl va da, ori poate chiar să dispună închiderea lor. Ce scop au așadar acele dispozițiuni ale proiectului, cari în proporțiune cu ajutorul oferit vreau să știrbească drepturile noastre asigurate prin legile țării și vatămă astfel chiar și aceste legi fundamentale?

Escepționăm faptul, că proiectul stabilește salariile învățătoresți în sumă egală pentru țara întreagă, câtă vreme este în deobște cunoscut, că învățătorii dela sate și cei dela orașe trăesc în raporturi cu totul diferite și legislațiunea ar trebui să fie cu considerare la împrejurarea aceasta. Credem că ar fi foarte just și cu scop, dacă pentru învățătorii din comunele mai mari, mai bogate, apoi pentru cei din centrele cercurilor administrative, pentru cei din orașe, salariile învățătoresți s'ar fixa în sume mai mari, decât pentru cei din comunele mici sărace. Nu numai deosebirea condițiunilor de traiu indică procedura aceasta, ci în acest chip la stațiunile învățătoresți s'ar stabili un fel de gradațiune și pentru învățătorii din comunele mai mici; speranța avansării la vre-o stațiune mai bine dotată, prin ce pe calea cea mai firească am creat între învățătorime posibilitatea nobilei concurențe, care poate să fie o mare binecuvântare pentru afacerile școlare. În cazul contrar învățătorul bun nici nu se dorește la stațiunile din orașe, căci în satul său modest cu aceeași leafă poate să trăiască mai ușor, și astfel am lipsit învățătorimea noastră de indemnul cel mai firesc al emulațiunii salutare.

Esceleța Voastră Domnule Ministru!

Am terminat observările noastre, prin cari am relevat acele dispozițiuni ale proiectului de sub întrebare, pe cari noi le escepționăm. Ca rezultat al acestor observări constatăm, că proiectul cestionat nu numai pedagogicește este o imposibilitate, ci dispozițiunile lui în deosebi vatămă adânc dreptul autonom al bisericii noastre. Proiectul de sub întrebare în cea mai mare parte scoate afacerile școlare din cuercul de competență al autorităților bisericești și prin scopul ce se pune instruirii limbei maghiare face imposibil școalelor noastre să-și împlinescă cea chemare pedagogică, pentru care confesiunea noastră își susține școalele sale. Cu adâncă părere de rău a trebuit să ne convingem, că am ajuns în astfel de situațiune, în cât factorii competenți ai bisericii noastre vor fi necesități a

supune unei serioase cercetări întrebarea, dacă între împrejurările create prin proiectul de sub întrebare, prin susținerea mai departe a școalelor noastre confesionale, cari și materialicește apasă deja greu asupra poporului nostru miser, facem ori ba vre-un serviciu bisericeii și patriei noastre?

Dar', înainte de ce ne-am hotărî la acest pas de incalculabile urmări, în conștiința patriotismului nostru sincer și din considerare pentru interesele sfinte ale bisericeii noastre, cu încredere ne adresăm Escelenței Voastre și ferbinte Vă rugăm, ca proiectul de sub întrebare ori să-l retrageți cu desăvârșire, de-oarece legile în vigoare ale patriei noastre dau înaltului guvern deplină putere de a controla școalele noastre și a le închide chiar, dacă acelea nu arcorăspunde cerințelor legii, ori, dacă retragerea proiectului ar întâmpina greutăți, să fie schimbate dispozițiunile lui astfel, ca toate drepturile confesiunii noastre asigurate prin art. de lege XX. din 1848 cum și prin Statutul Organic sancționat de Majestatea Sa pe temeiul art. de lege IX. din 1868 să rămână nealterate. În ce privește ajutorul de stat, cerem executarea art. de lege XX. din 1848, și în înțelesul acestei legi, nu mai puțin pe temeiul punctului VIII. din dispozițiunile generale ale Statutului Organic statul, respective înaltul guvern să ne pună la dispozițiune sumele necesare pentru dezvoltarea școalelor noastre în chip corăspunzător cerințelor moderne.

Escelența Voastră Domnule Ministru!

Deși în cele premărgătoare am eshauriat observările noastre, cari se refer strâns la proiectul de sub întrebare, cu toate acestea credem a ne împlini o patriotică datorință; când în legătură cu aceasta atragem atențiunea bărbaților de stat cari de present conduc destinele patriei, asupra împrejurării, că și proiectul de lege despre care vorbim este unul dintre acele mijloace, prin cari se alterează principiile fundamentale ale pactului din 1867/8. O constatăm cu adâncă durere, căci în tendința aceasta vedem slăbirea condițiunilor de întărire și fericire a statului nostru, ear' noi deplin credincioși punctului de vedere al bărbaților de stat din 1867/8, suntem convinși, că și fericirea noastră proprie este condiționată numai dela fericirea patriei noastre mult iubite.

Prea frumos exprimă această idee genialul și înaintea poporului nostru în veci neuitatul baron Iosif Eötvös în opul său »Cestiunea naționalităților.« »Opt sute de ani locuitorii de diferite limbi ai acestei țări s'au simțit cetățeni ai unei țări, cari cu privire la limbă au rămas Slavi, Români, Germani, dar' pentru nici un

moment n'au încetat a fi Ungari, și la cari cerbicia cu care au ținut la limba lor proprie, nici odată n'a primejduit unitatea patriei, căci precum sub jugul turcesc de un veac și jumătate, astfel și mai târziu fie-care naționalitate numai în puterea și libertatea patriei comune a găsit garanța libertății sale proprii.«

Astfel propovăduiește poporului său baronul Iosif Eötvös, adevăr grăind, dar' puterea și libertatea patriei comune nu se poate întemeia pe prigonirea etnică a fiilor ei nemaghari, cari nici odată în contra ei nu au păcătuit, cari sincer o iubesc, ci numai pe adevărata libertate, egalitate și frățietate. Aceasta a fost intențiunea legilor fundamentale din 1867/8, ceea-ce se a-devereste pe deplin prin proiectele adresei către tron din 1861 și 1866. »Voim, ca, întru cât se popte aceasta face fără dimicarea țării și fără jertfirei independenței ei legale, toate pretenziunile naționale ale compatrioților nostri de altă naționalitate să fie asigurate prin legi« — astfel glăsuește adresa către tron a dietei din 1861, iar' în proiectul de adresă al lui Francisc Deák din 1866 se cuprind următoarele: »Maiestatea Sa să ne ofere puțința și privilegiul pentru regularea raporturilor noastre interne astfel ca, prin satisfacerea mulțămitoare, dreaptă și echitabilă a tuturor cetățenilor patriei noastre de ori-ce naționalitate și religione țeara să devină earăși puternică, spre a putea fi stâlp neclintit tronului și statului.«

Și de fapt în acest spirit a fost încheiat pactul din 1867/8, care a fost chemat nu numai să reguleze raportul țării față de monarh și față de cealaltă parte a monarhiei, ceea-ce s'a săvârșit prin art. de lege XII din 1867, ci a avut chemarea, ca pe temeiul marilor principii de libertate, egalitate și frățietate să resoalve și chestiunea confesiunilor și naționalităților din țară. Espresiunea pozitivă a acestei resolvări sunt art. de lege XI. și XLIV. din 1868 despre confesiunea gr.-orientală, respective despre egală îndreptățire a naționalităților, despre cari legi tocmai în zilele aceste presidentul de acum al consiliului de ministri a zis, că acelea cuprind în sine promisiunile sărbătorești ale națiunii maghiare.

Este știut, că legea despre egala îndreptățire a naționalităților este opera proprie a înțeleptului patriei, îl putem numi al treilea întemeietor al patriei, opera lui Francisc Deák, care nu a primit nici proiectul înaintat din partea guvernului, nici cel propus de deputații naționaliști. Francisc Deák a creat art. de lege XLIV. din 1868, deci el va fi cel mai chemat comentator al acestei legi. Spiritul său îl chemăm întru ajutor și cităm cuvintele rostite de dânsul în dieta din 1871: »Fie-care naționalitate, chiar să nu

fie naționalitate politică, are dreptul de a pre-
tinde să i-se ofere puțină pentru creșterea și
cultivarea copiilor săi. Trei sute de gimnasilor să
fie în țară, să fie atâtea, în cât tot la 6 mii de
pământ să se afle câte unul, dacă vre-un gimnaz
nu face instrucțiunea în acea limbă, ori cel pu-
țin nu o face mai ales în acea limbă care este
limba poporului din acel ținut, atunci fără îndo-
ială prosperarea învățământului va fi nevoioasă.
— Să ne aducem numai aminte, câte greutate
am întâmpinat noi în tinerețele noastre prin aceea,
că a trebuit să învățăm într-o limbă străină și
să privim cât de mult le este ușorat studiul ti-
nerilor noștri prin aceea că învăță în limba un-
gurească. — Tot astfel stă lucrul și cu privire
la limba tuturor celorlalte naționalități. — Dacă
am voi să silim pe cei de altă naționalitate, ca
copii lor, cari ungurește nu știu de fel ori nu-
mai puțin, căci doar în școlile populare au
învățat mai ales în limba lor națională, în toate
și pretulindeni să fie instruiți în ungurește, a-
tunci în gimnasiile acelea, progresarea tinerilor
ar fi imposibilă, părinții înzădar și-ar cheltui
banii, copii înzădar și-ar petrece timpul. — Peste
tot, dacă voim să câștigăm naționalitățile pentru
noi, apoi aceasta nu se poate maghiarizându-le
cu ori-ce preț, ci așa dacă le vom face să iu-
bească starea lucrurilor din Ungaria. — Căci
pentru mine două lucruri sunt lămurite: « voi
să-i estirpăm ar fi o barbarie strigătoare la cer,
chiar și atunci când nu ar fi atât de numeroși,
din care cauză a-i nimici este imposibil. A ni-
i face dușmani, nu zace în interesul nostru. »

Astfel a tâlcuit înțeleptul patriei, Francisc
Deák, legea despre egala îndreptățire a naționa-
lităților și atunci întreg parlamentul l'a aplaudat.
Că Francisc Deák cum a înțeles egala îndrep-
tățire a naționalităților în Ungaria, despre aceas-
ta ne dă o clasică dovadă vorbirea sa ținută
în 14 Noevre 1868 în casa deputaților, când
în legătură cu ajutorul de stat preliminar pen-
tru teatrul național maghiar a venit în discuțiune
întrebarea: dacă să se dea ori ba astfel de
ajutor și teatrului național sârbesc. Atunci Fran-
cisc Deák a zis: »Eu nici în chestiunea naționa-
lităților nu voesc a urma alt principiu, de cât
pe acela al dreptății; dar nici decum nu pot
să impac cu dreptatea faptul, ca din dările ob-
ștești statul să cheltuiască pentru teatru, ca in-
stitut care cultivă limba maghiară, să cheltuiască
astfel exclusiv numai pentru un singur popor de
o singură limbă și naționalitate. În privința a-
ceasta eu socotesc, că ori pentru toți, ori nici
pentru unul. Dacă am putea să dăm pentru toți,
atunci da; dacă nu putem, atunci să nu dăm
nici pentru limba noastră. Să ștergem suma în-
treagă, căci nu voiesc nici o nedreptate, nici
chiar atunci când am avea folos de ea. «

Astfel a înțeles Francisc Deák egala îndrep-
tățire a naționalităților. Și noi suntem convinși
că Francisc Deák bine a cunoscut și a știut să
aprecieze condițiunile de fericire și întărire ale
patriei.

»Cu cât mă ocup mai mult și mai intensiv
cu chestiunea națională română« — zice Dr.
Jancsó Benedek în opul său »Dacoromânismul
și politica culturală magiară« (A Dáko-româniz-
mus és a magyar kulturpolitika, II. p. 6) — »cu
atât mai mult mi-se întărește convingerea, că
nici decum nu este în interesul națiunii maghiare
a face încercarea, ca să lipsiască românimea de
naționalitatea sa, ba din contră, este chiar în
interesul nostru, ca în patria aceasta Românii
să se simtă bine deopotrivă ca Români și ca
cetățeni ungari, ca nu numai puterile lor pro-
prie, ci chiar și cu ajutorul statului și națiunii
maghiare să se întărească în naționalitate, avere
și cultură, și că pentru acest ajutor frățesc, ce
li-se va oferi, este în interesul nostru binepri-
ceput a nu cere de la dinșii nici mai mult, nici
mai puțin, de cât patriotism curat și sinceră
alipire la patria ungară.«

A trebuit să ne provocăm la martori, la
martori clasici maghiari pentru a dovedi, că
proiectul de lege, care voiește a împedeca cul-
tivarea în limba lor maternă a fiilor poporului
românesc, este în contrarietate cu interesele bi-
nepricepute ale patriei, a trebuit să ne provo-
căm la martori, căci am ajuns în trista situa-
țiune, în cât noi, prelații unei mari biserici, nu
putem să apărăm interesele patriei noastre după
cea mai bună convingere a sufletului nostru,
fără ca pentru aceasta să nu ni-se arunce numai
de cât în față acuză nepatriotismului din partea
paraziților patimei naționale.

Excelența Voastră Domnule Ministru!

Nici-odată poporul nostru și biserica noas-
tră nu au păcătuit în contra patriei, fiii acestui
popor și acestei biserici cu credință își impli-
nesc datorințele patriotice, darea și-o plătesc,
sângele și-l varsă, sunt iubitori de pace, și
pentru toate acestea nu cer în schimb altceva,
de cât libertatea să-și crească copiii și să se
poată ruga lui Dumnezeu în limba lor proprie.
Nu luați de la noi aceste sfinte drepturi, căci
din asta nu va răsări binecuvântare pentru pa-
trie. Și, ca nici aserțiunea aceasta a noastră să
nu fie lipsită de mărturia înțelepciunii, ne pro-
vocăm din nou la cuvintele baronului Iosif Eöt-
vös: »Putem face, ca împedecând libera mișcare
a naționalităților în comune și comitate, să amu-
țească acelea voci, cari acum pe unii îi umple
de frică, — putem face, ca concentrând toată
educațiunea în mâinile guvernului, aceea să a

folosim ca mijloc pentru lățirea limbei noastre proprii, dar' ca naționalitățile diferite ale țării să-și peardă conștiința individualității lor, ca să nu se însuflețească pentru naționalitatea lor, aceea pe aceasta cale întocmai așa nu o vom putea ajunge, ca alții, cari cu aceleași mijloace aceleași lucru l'au încercat, față de naționalitatea maghiară și rezultatul la care ne putem aștepta va fi numai acela, că mișcare aceasta pe care am delăturat-o dela suprafața vieții publice, își va esercia cu atât mai adânc influența sa, și acea aversiune ce există acum în contra limbii maghiare, se va preface în aversiune contra unității patriei. (Op. cit. 1903. p. 105.)

Forța brutală e element destructiv; putere asimilatoare este numai libertatea, egalitatea și iubirea creștinească a deaproapelui. Statul e mare statul e puternic, interesele lui sunt sfinte, el poate da și poate lua, dar' și mai puternic este adevărul și duhul vremilor. Ori-ce s'ar întâmpla. Escelența Voastră Domnule Ministru, biserica noastră și poporul nostru, cu credință își va împlini datorințele sale față de patrie, dar' limba sa nu o va părăsi, căci scris este despre dânsul, că mai mult își iubește limba, de cât vieața.

Primiți, Exelența Voastră Domnule Ministru, sincera espresiune a deosebitei noastre considerațiuni

Sibi u, în 19 Iulie 1904.

Episcopatul bisericei gr.-or. române.

Nr. 5906/1904.

Circular

către toate oficiile conzistoriale, protoprezviterale și parohiale, cătră toți învățătorii și toate institutele de învățământ de sub jurisdicțiunea Conzistorului greco-oriental român din Arad.

Având în vedere însemnătatea cea mare a unității ortografiei pentru cultivarea poporului și conziderând îndeosebi interesul de a facilita instrucțiunea limbei noastre bisericești în institutele de învățământ de ori-ce categorie, ceea-ce se promovează mai ales prin simplitatea chipului de a scrie, prin fonetismul cât se poate mai curat, prin acestea deobligăm toate oficiile noastre conzistoriale, protoprezviterale și parohiale, pe toți învățătorii și toate institutele noastre de învățământ a folosi în toate scriptele lor oficioase, precum și în instrucțiunea tinerimei școlare de ori-ce categorie, ortografia stabilită prin »Academia Română« în sesiunea sa ordinară din anul 1904.

Intr'acest scop reproducem aci regulele acelei ortografii în următoarele:

I. — În scrierea limbii românești se întrebuițează următoarele 27 de litere:

Pentru *Vocale* 8: **a, e, i, o, u, ă, â și î.**

Numai în nume proprii străine se întrebuițează și *y, ô, ü* etc.: Stanley, Römerbad, Würzburg.

Pentru *Consonante* 19: **b, c, d, f, g, h, j, l, m, n, p, r, s, ș, ț, ț, v, x, z.**

Numai în nume proprii și în cuvinte străine se întrebuițează literele și grupurile:

K, qu, ph, th, w: Kant, kalium, Quintilian, Aquitania, Philippsburg, Thionville, Thurgau, Wagner, White, Wiesbaden Wlassics.

Nu se scrie: Mihalake, Sake, Take, equație, ci: Mihalache, Sache, Tache, ecuație sau ecuație.

Se scrie însă: kilogram, kilometru.

Numele proprii de familie române își pot păstră ortografia lor: Kogălniceann, Kretzulescu, Kalinderu, Quintescu.

II. — În regulă generală fiecare literă reprezintă în scriere un anumit sunet al vorbirii și fiecare sunet al vorbirii se scrie printr'una și aceeași literă.

În practică sunt însă câteva abateri de la acest principiu general al scrierii:

a) literele *ă* și *î* însemnează amândouă același sunet,

b) litorala *o* și *g* reprezintă amândouă câte două sunete deosebite,

c) litera *x* reprezintă o grupă de două sunete.

III. — Literele enumerate mai sus reprezintă sunetele cuvintelor precum urmează:

Vocale.

a: ața, amar, ară, mare, țară, buna, știă, adună, vedeă, auziă.

e: cere, merge, cetește, vede, verde, șade.

= Diftongul **ea** se scrie *ea* (nu *é*): ceară, ceapă, să dea, să crează, neagră, dreaptă.

= Terminațiunea persoanei a 3-a a imperfectului verbelor în *-e* și *-eă* (a bate, a vedeă) se scrie cu *-eă* la sing. și cu *-eau* la plur.: el vedeă, ei tăceau, el băteă, ei mergeau.

i: inimă, pțic, negri, afli, dormi, turti.

= Se scrie: *i* (nu *î*) și când se pronunță semi-son (*i* consoană), aflându-se înainte sau după vocală și formând diftong cu dânsa; asemenea și la sfârșitul cuvintelor după vocală sau după consonantă:

iară, iarnă, iarbă, roib, șoim, iertare, doină, aibă, uitare, uimire, piept, fier; i-am luat noi, boi, doi, cei;

buni, nori, mergi, frați, drepti, fii, fiii, copiii, vezi-i bate-i.

= Spre deosebire, acolo unde **i** final este întreg și intonat, se însemnează cu accentul grav (◌̀): a. auzi, a lovî, a dormi, (vezi mai jos No. V.)

= Terminațiunea persoanei a 3-a a imperfectului verbelor terminate la infinitiv în *-i* și *-î* (a sări, a

coborî) se scrie cu *-iă* la sing. și cu *iau* la plur.: el săriă, ei dormiau.

o: om, orb, Oprea, popor, noroc, soc, somn, soro, o casă, spune-o, am dat-o.

= Diftongul **oa** se scrie *oa* (nu *ó*): poamă, moară, doarme, moarte, oameni, toacă, toarce, cunoaște.

u: unu, ura, unsă, ușă, nume, bun, sună, negru, umplu, umplî, tăcî, făcî.

= Se scrie *u* (nu *û*) și când se află înainte sau după altă vocală pronunțat semison și făcând diftong cu ea:

ou, nou, bou, sau, său, fiu, teiu, altoiu, zăvoiu, voiu, vioiu; nueueă, nouă.

ă: sărăcie, mărunț, bătut, bunățate, învăt, adevăr, tău, său, supărare, mă supăr, văd, împărat, rămas.

â—î: se scrie în două feluri:

a) Se scrie cu **â** în corpul cuvintelor: sânge, plânge, cântă, cât, atât, vânt, vânz, vânzare, hatâr, mormânt, cuvânt, când, rând, sfânt, — toate formele verbale terminate, cu *-ând*: cântând, văzând, făcând, mergând, urând (de la urare).

b) Se scrie cu **î** la începutul cuvintelor: în, înainte, încă, înger, încure, încerc, îndoit, înot, î, îmi, îți, își, îi.

Se scrie asemenea cu *î*:

1. În cuvintele compuse precum sunt: neîndurare, neîmpăcat, preîntîmpinat.

2. În terminările, flexionare ale verbelor terminate în *-ri*: a urî, coborî, hotărî, tărî, urîm, coborîm, hotărîm, tărîm, urît, coborît, hotărît, tărît, urînd, coborînd, hotărînd, tărînd.

Consonante.

b: bun, brâu, sobă, bob.

d: dau, adă, șed.

f: fag, foc, figură, filozofie, fizică, tipografie, Filip.
= Nu se scrie *ph* în loc de *f* decât în nume proprii străine (vezi I).

h: ham, hoț, patriarh, hartă, arhivă, arhiereu, himeră, arhitect.

j: jaf, joc, Blaj, viteji, (pl. de la viteaz), vitejie.

l: lemn, loc, halat, deal.

m: mare, măr, amar.

n: nimic, noroc, prune, nun.

p: pace, părinte, apă, dop, plop.

r: rac, sare, amărît, rar.

s: sac, casă, poveste, folos.

ș: șarpe, ședere, vești, povești, pești, crești, crește, domnești, împărătești, Pitești, București, Negoiești, știu, știință, ștergar, miriște, buștean, chipeș.

= Nu se scrie *s* în loc de *ș* în grupul *șt*; deci nu: *-sci, -sce* pentru *-ști, -ște*.

t: tare, telegraf, Toma, uitat, tot; asemenea: teolog, Teodor, nu *theolog, Theodor*.

= Nu se scrie *c* în loc de *t* în grupul *șt*; deci nu: *-sce, -sci* în loc de *-ște, -ști*.

ț: țară, țepi, ținut, ață, frați, moț, piața, finanțe.

v: vas, venin, ciță, voie, jilar.

z: zor, zeu, zină, botezat, bizantin, lucrează, îndrăzneț, ziua, vezi, verzi, calzi, a mucezi, inverzit, încălzind, rază, pază, vază, roză, nazal, poezie, engleză, franceză, fizică, ipoteză, vizită, poziție, văzând, șezând, abuz.

c, g: însemnează fie-care câte două sunete deosebite după poziție și anume:

1., la sfârșitul cuvintelor sau înainte de consonante sau de vocalele *a, o, u, ă, â* însemnează sunetele aspre *k, g*:

ac, sac, sec, cuc, clacă, clopot, crece, crud, — ca, cap, cocoș, cot, câine, cădere, zăcând, bucată, bucurie; bag, neg, stog, fag, glas, gros, grădină, gard, gol, gură, găsit, gând.

2. înainte de *e, i* însemnează sunetele *ç (č), ǵ (g)*: *ce, cetate, ceafă, începe, cercei, facem, cine, cireșe, nuci, mici, cerci;*

ger, geme, curge, ginere, pecingine, dregi, ǵingii, mergi.

3. când *c* și *g* înainte de *e* și *i* își păstrează valoarea aspră, se însemnează cu *ch, gh*:

chem, chiag, chiar, chică, chingă;

ghem, gherghel, Gheorghe, ghiață, neghină, neghiob.

x: însemnează grupul de consonante *cs*: *xilograf, lexicon, Xerxe, Xantip Roxolani, lurație, relaxare, Alexandru, hexamtru.*

IV. — Duplicarea consonantelor se admite numai în următoarele cazuri:

1., când provine din alipirea a două cuvinte românești, din cari întâiul se termină și al doilea se începe cu aceeași consonantă sau de același fel; aceasta se întîmplă la cuvintele compuse din prepozițiunea *în* și un cuvânt începător cu *n* sau *m*: *înnotare, innodare, innoire, innăscut; immormântare, immărmurit, immulțire, — se poate însă scrie și immulțire, immormântare.*

2., pentru deosebire se admite duplicarea lui *s* în următoarele cuvinte:

massa de materie (la masse), massiv, — dar' masa de scris,

cassa de bani, cassier, — dar' casa de locuit, rassa de animale și rassa călugărească — dar' barba rasă.

V. — **Accentuare.** — Se însemnează cu accent grav (**v**) vocala care sfârșește un cuvânt, dacă este accentuată și nu are alt semn: *făcû, bătû, șezû; dormî, auzî; cântă, lăudă, vedă, ședeă, mergeă, dormiă, săriă;* dar: *a hotărî, lucră, lăudă, lăudă.*

VI. — **Apostroful (')** se întrebunțează spre a se arată eliziunea unei vocale: *n'am (nu am), s'au (se au), v'aduc (vă aduc), v'am dat, v'ăți arătat, s'au dus.*

= Prin urmare nu se va scrie:

celă-l'alt, cei-l'alti, ci: celălalt, cealaltă, ceilalti sau: ceialalti, celelalte.

VII. — **Trăsura de unire** (-) se întrebuintează spre a arăta juxtapunerea unor cuvinte, cari nu formează împreună un singur cuvânt compus: *rogu-te, vezi-l, îndură-te, uită-te, cântă-ne, spune-le, le-am dat, i-am luat, ne-am așezat, te-am văzut.*

Cuvintele compuse se scriu însă fără a se arăta elementele de compunere:

binefacere, bunăvoință, astfel, fiindcă, pentru-că, decât, ceva, dela, cineva, undeva, câtva, câțiva, câteva, totdeauna, astăzi, niciodată, deocamdată, pierdevară, extraordinar.

Ioan I. Papp

Episcop.

Chesfiunea catihisării în școlile populare.

(Urmare și fine.)

IV.

Sau să vedem ce mai fac și alții și apoi și noi să facem așa: Ancheta catehesitorilor romani catolici, despre care amintii mai sus, acceptând ca manualul cel mai bun de propunere catehismul lui Deharbe tradus și prelucrat în limba maghiară și introdus peste tot la ei, acest catehism s'a contemplat apoi în ediția dublă, una mai mică pentru clasele I—II elem. și alta mai estinsă pentru clasele III—VI. elem. și respective clasa I. gimnasială și reală și aceasta pe baza motivelor espuse în conferința de Dr. Zellyer ca adesea „*studiul religiunii pretinde ca chiar și în clasele inferioare elem. propunătorul religiunii să predeie elevilor întreg materialul, adevărurile dogmatice toate și nu arbitrar după bun placul său și cu abatere dela catehism.*”

Micul catehism (pentru clasele elem. I—II) zice Dr. Zellyer, trebuie deci să cuprindă în sine în mod concentric toate adevărurile religiunii amăsurat priceperii copiilor, și așa cu micul catehism se servească de bază învățământului religios din catehismul mare, să servească de bază învățământului religios din catehismul mare, în care aceleași adevăruri dogmatice sa se trateze „per extensum.”

Noul plan de învățământ al nostru însă pretinde că „scopul religiunii nu e percurgerea unui material vast ci creșterea religioasă morală” pe baza acestui princip acceptază deci propunerea istorioarelor biblice mai marcante din testamentului vechi și nou, și a învățaturii dogmatice morale cardinale și în fine a momentelor epocale din istoria bisericii. „Brevis esse laboro obscurus fio” și mi-i teamă ca și noi economizând în materialul religiunii propunând numai *minimum*, nu vom putea ajunge scopul propunerii religiunii, căci de excerpte numai elevii nu-și vor putea câștiga o iconă perfectă despre toate adevărurile religiunii cum pretinde foarte corect Dr. Zellyer.

Catehismul deci, care cuprinde în sine toate adevărurile dogmatice ale religiunii ortodoxe ar trebui să se înceapă a se propune cel puțin în cl. III. elem., căci bine știm în școlile noastre comunale mai cu seamă foarte puțini elevi ajung să absoalve clasa VI., deci, foarte puțini vor fi aceia cari vor avea o cunoștință întreagă a adevărurilor dogmatice.

Până când noi după noul plan de inv. facem risipă propunând o sumedenie de material din testamentul vechi (istoria economiei divine eminamente la poporul jidovesc) în clasele I—III. și foarte puțin din Testamentul nou baza religiunii noastre, iar din elementele dogmatice absolut nimica, fiind acelea rezervate pentru clasa V. și VI. cu propunerea catehismului, — comitem o greșală enormă pregătind superficial elevii și scopul propunerii religiunii de a crește o surescentă religioasă-morală, nu-l putem ajunge. Și aceasta împregiurare după modesta mea părere pretinde *revisuirea și modificarea noului plan de învățământ* în partea sa privitoare la studiul religiunii.

V.

În fața celor espuse și constatate până aici în chesfiunea catehisării, propunerii religiunii de către preoți în școlile elementare, ca aceasta lucrare să se poată face cu succes, pentru a ne ajunge scopul formal: *a crește o generațiune religioasă-morală pentru întărirea bisericii noastre naționale*, — avem multe piedeci de delăturat. Dintre cele multe ce ar fi de făcut sulevez aici numai următoarele:

1. Preoții noștri ca catiheți să se întrunească în conferințe tractuale spre a discuta asupra modalității catehisării respective a propunerii religiunii spre a stabili o uniformitate în procedură și folosirea manualelor peste tot.

2. Chesfiunea să se discute și în publicitate în organul oficios „Biserica și Școala” spre a ne lumina unii pe alții și a lămuri situațiunea nouă.

3. Autoritățile noastre supreme bisericești să se ocupe cu chesfiunea catehisării în general și a manualelor de religiune în special, într'o anchetă la care să se invite bărbați de specialitate bisericești și pedagogi de ai noștri și ținându-se cont eminamente de interesul bisericii noastre în fața mișcărilor religioase-proselitice, să se creieze o literă bisericească catihetică care să servească de bază la cvalificarea ulterioară a preoțimeii.

4. Să se escrie concurs de premii pentru un catehism și Istoria biblică, care să corăspundă recerințelor dogmatice și pedagogice: spre censurarea cărora să se instituiască o comisie din cei mai consumați bisericești și pedagogi.

5. Organele noastre bisericești să publice materii din literatura catihetică indegetând chiar operele de aceasta natură ce le-ar putea folosi preoții cu succes.

Am indegetat în liniamente aceste păreri, ca de-o parte să escit interesarea confrăților catiheți și să dau privilegii la discuțiunea serioasă a chesfiunei catehisării, să alin, parte să lămurească noua situațiune căci: *datori suntem a face și a învăța peste tot noi preoții și în special pentru ca să întărim Sionul a cărui servi suntem.* La lucru dar' fraților, cu Dumnezeu!

Cornel Lazar,
preot-catihet.

Explicare falsă

„Celui ce voește să se judece cu tine și să îți ia haina, lasă-și și cămașa.”

(Mat. 5 „o)

Aceste cuvinte după naturalistul Ernst Haeckel însemnează că: „Dacă te înșală un ticălos, lipsit de cunoștință, luându-ți jumătate din averea ta, dăruiește-i

SUPLEMENT la „BISERICA și ȘCOALA“ Nr. 45. Anul 1904.

și pe cealaltă jumătate — Ce probă admirabilă de puterea de concepție și de interpretare a naturaliștilor! De sigur că asemenea cuvinte au fost aprobate de adepții lui Haeckel; dar nici un creștin cu judecata sănătoasă nu va sta la indoială să vadă că aci nu este decât o batjocură aruncată asupra cuvintelor biblice.

Desigur că și înainte de Haeckel sau găsit cetitori ai bibliei, cari au făcut un semn de întrebare la aceste cuvinte. De îndată însă ce cetește cu atențiune se cunoaște imediat că aci avem a face cu cuvinte de ale Mântuitorului, cari sunt cu atât mai tari cu cât ele stau în opoziție sau distrug chiar, obiceiuri sau precepte anterioare. Dacă Haeckel ar avea dreptate, atunci Salvatorul nostru ne-ar fi dat principii foarte periculoase după care hoția, cerșitul și slăbiciunea ar fi una din datorile noastre.

Să cetim însă cu atențiune locul din Mateiu și să îl judecăm, în mod imparțial, fără idei preconcepționate, examinând capitoul întreg din care face parte acele cuvinte. Ele sunt în o legătură strânsă cu cele ce preced. Ca și când ar fi săpate în o stâncă de granit de unde nu le putem scoate decât sfărâmurându-le, așa și aci nu le putem utiliza singure căci nu au absolut nici un sens.

Să cetim versul 38, acolo se zice: Ați auzit că s'a zis: ochiu pentru ochiu, și dinte pentru dinte. *Dar eu zic vouă*: să nu stați împotriva celui rău, ci de te va lovi cineva peste fața obrazului cea dreaptă, întoarce-i și pe cealaltă și celui ce voește să se judece cu tine, și să-ți ea haina ta, lasă-i și cămașa.

Cine nu recunoaște aici imediat că este o învățătură nouă pe care o dă Mântuitorul în opoziție directă cu cea mosaică?

Mântuitorul desaprobă legea talionului, a răzburării, a respătirei cu rău, pe care noi o găsim în cartea III-a a lui Moisi cap. 24 v. 19 și 20. Acolo se zice că trebuie să faci aproapei tău așa cum ți-a făcut el; dacă ți-a făcut pagubă să-i faci la fel „ochiu pentru ochiu, dinte pentru dinte“. Este absolut imposibilă interpretarea lui Haeckel et compania. Principele iubirei, al păcei, al lăpădării de sine, nu putea să exprime mai tare prioritatea, stăpânirea iubirei asupra egoismului israelit, decât în aceste cuvinte.

Numai aceia, cari nu înțeleg expresiunile scurte, dar cuprinzătoare, câte nu cunosc puterea efectului făcut prin contrast, nu pot neapărat să pătrundă și să simtă în acelaș timp frumsețea și profunziunea cuvintelor lui Iisus. Nu litera trebuie observată, ci spiritul; să ne coborâm în interiorul, ea să zică astfel, al egețării exprimate acolo și atunci, nu numai că vom recunoaște adevăratul sens al acestor cuvinte dar vom vedea că tocmai aceste cuvinte exprimă caracterul, modul de a vorbi al Mântuitorului nostru.

Caracterul învățătorei Mântuitorului se poate vedea și înțelega și mai bine dacă se cunoaște învățătura apostolilor. Să cetim cap. 6 din epist. I. c. Corinteni: Ce ne zice? Să nu fie judecați între noi. Mai mult încă apostolul zice: „De ce mai bine nu suferiți nedreptatea? de ce mai bine nu suferiți paguba?“ (v. 7); căci „voi înșivă faceți strâmbătate, și aduceți pagubă, și mai vartos fraților.“ — Pretutindeni acelaș spirit al iubirei: acelaș principiu de a „nu ne birui de rău, ci a birui răul cu binele“ (Romani 12—21.)

Oare ar cuteza cineva să atace și acest precept al apostolului din epistola către Romani?

De sigur că nu. Dacă nu, atunci cu atât mai mult aceste cuvinte ale Mântuitorului, care sunt îndemnul cel mai puternic la iubire. Ele donată lăpădarea de sine, desinteresarea până la sacrificiu, fapte cari sunt cu totul contrarii principiului mosaic „ochiu pentru ochiu“ și ale căror fructe au făcut atâta bine omenirei. Chiar puțin credinciosul geniu poetic al Germaniei. Goethe zice: „omul trebuie să fie nobil, gata spre a ajuta și bun.“

Ce fericită ar fi omenirea când aerul ce respiră ar fi imbuibat și saturat cu eter evaporat din asemenea precepte ale Mântuitorului! Ce fericiți ar fi copiii, cari ar fi adăpați, odată cu laptele ce sug, cu principii de felul acesta!

Atunci nu am mai avea acele bătălii ucigătoare de suflete nevinovate, atunci nu am mai avea atâtea victime nevinovate, cari cad zilnic în lupta socială.

„Nu trebuie să biruim răul cu rău, ci răul cu binele“, să nu fim răzburători, ci îngăduitori“, iubitori de pace; aceasta însemnează cuvintele Mântuitorului din Evangelistul Mateiu.

(Lumea Ortodoxă.)

Ad. 868 904.

Protopresbiteratul Șiriei.

Membrii ordinari ai sinodului ppresbiteral din tractul Șiria și pe aceasta cale sunt poftiți a participa la ședința convocată pe 9/22 Noemre a. c.

Tr. Terebenț,
adm. prot.

AVIS!

Apropiindu-să sfârșitul anului rugăm pe toți abonenții nostri să binevoiască a grăbi cu achitarea abonamentului restant și curent.

Administrația foaiei

„Biserica și Școala.“

CRONICA.

Serbare școlară. Ziua de sf. Elizabeta, în amintirea împărătesei-regine de pie memorie s'a serbat la seminarul nostru diecezan, cu obiceiuita solemnitate, Sâmbătă. La serviciul divin a asistat și P. S. Sa dl Episcop diecezan; iar în sala seminarială li-s'a ținut elevilor un discurs comemorativ.

Sfințire de biserică. Pentru sfințirea bisericii din Șimand, ce va avea loc Luni, în ziua sfinților arhangheli Mihail și Gavriil, va pleca la Șimand P. S. Sa dl Episcop diecezan, însoțit de C. Sa Roman R. Ciorogariu, G. Popoviciu protopop, ass. ref. Protodiaconul Dr. Iulian Suciș și diaconul Valerie Felneșan.

P. S. Sa la Oradea mare. P. S Sa Episcopul nostru diecezan a fost la Oradea-mare în vizitațiune canonică, Sâmbătă la 30 Oct. (22 Noemre). A fost întâmpinat la gară de preoțimea adunată din loc din dis-

trictul conzistorului Orădan, de inteligența dio Oradea-mare și tinerimea academică, care ca și niște pușori se adună în jurul bătrânilor, inspirând acestora curaj și încredere în viitor.

P. C. Sa vicarul Vasile Mangra rostește un călduros cuvânt de întimpinare, la care P. S. Sa răspunde cu aceeași căldură, apoi între uralele entusiaste ale mulțimei intră în Oradea-mare și descalcă la vicariat.

Conzistorul plenar întrunit în ședință așteaptă apoi pe Arhireul său, care presidiază prima oară ca episcop Conzistor. l din Oradea-mare. După terminarea acestei părți oficioase, P. S. Sa face vizită tuturor autorităților civile și militare, episcopului rom, și gr. catolic precum și întregii inteligențe române, fără deosebire de confesiune. Toate aceste vizite se redau apoi parte Sâmbătă, parte Duminecă.

La Sl. liturgie de Duminecă P. S. Sa a servit azistat de părinții V. Mangra, R. Ciorogariu, T. Filip, T. Păcală, N. Roxin, I. Papp, E. Papp, N. Bodea și Dr. I. Suci. În decursul liturgiei s'a sfințit întru diacon viitorul preot al Sâmbătenilor Valeriu Felnean. Prea Sfințitul dl Episcop a rostit un prea frumos și instructiv cuvânt pastoral, în care a ridicat virtutea străbunilor cari au ridicat acea pompoasă biserică și și-au apărat legea strămoșească împotriva tuturor valurilor. Solemnitatea a ridicat-o corul tinerimei academice care, vine ca și în acest chip să-și dovedească alipirea de sinul bisericii. Da, nobilă trăsătură a tinerimei din Oradea-mare este, că cu atâta dragoste calcă pragul bisericii și se pune în serviciul bisericii la al cărei sin a crescut și care sin va fi scutul ei, atunci, când va fi chemată e suporta greul vieții.

Sâmbătă a dat P. C. Sa Dl vicar V. Mangra masă pentru membri conzistoriali. Duminecă apoi a dat a doua masă, la care a participat inteligența de ambe confesiunile române, anume: d-nii I. Vulcan, Roman, I. G. Plop, P. Truța, Dr. A. Lazar, căpitan Ruja, Dr. Chiș, Dr. C. Papp, P. Fasie, Dr. G. Popoviciu, Dr. N. Popovici, Toma Pacală, Dr. Buna, N. Roxin, preot militar Ioan Papp, D. Horvat, protopop Filip, R. Ciorogariu, protodiaconul Dr. I. Suci și a. Seninul ce la dus Prea Sfințitul Episcop, amabilitatea gazdei P. C. V. Mangra, au deschis inimile și ca stelele pe cer străluceau ochii debucurie și ca clopotele sunau limbele grăitoare de însuflețire și dragoste împrumutată. Dela masă a plecat înaltul oaspe însoțit de comenseni la gară, unde trenul a plecat cu P. S. Sa Episcopul nostru între uralele lumii adunate pe peron.

Contra proiectului de reformă școlară. Frații nostri sârbi, întruniți la 12 l c. în Vârșeț au votat următoarea rezoluțiune:

„Având în vedere, că în temeiul textului și spiritului legii electorale unele din popoarele țării nu pot face parte din parlament, care azi nu mai reprezintă adevărata voință a poporului, ele trebuie să se rostească prin adunări populare precum este și cea de azi;

Având în vedere, că proiectul lui Berzeviczy nu isvorește din motive culturale ci curat politice, că pretorii fiind designați de organe ale școlilor, acestea pentru viitor sunt degradate în instituțiuni polițienești.

Având în vedere că dacă proiectul va deveni lege vom avea școale în cari învățătorii nu-și vor înțelege discipolii și vice-versa, așa că aceea ce azi numim școală, mâne va trebui să-i zicem casă de nebuni;

Având în vedere, că pruncii nostri sunt expuși a-și pierde simțul național și moral, și fiind lipsiți de cunoștințele elementare, cari se pot câștiga numai în

limba maternă, cu timpul vor trebui să se prăpădească și economiceste;

Având în vedere, că limba maternă se poate desvolta numai în școalele susținute de poporul care vorbește aceeași limbă, ceace se vede și din atitudinea guvernului de azi, care pentru câți-va copii ai impiegaților căilor ferate din Croația a decis și susține cu mari jertfe școli ungurești;

Având în vedere, că proiectul nu vrea să cultiveze ci să maghiarizeze, și că țintește la o Ungarie unitară cu un singur popor, ceea-ce e nefiresc, fiindcă toate naționalitățile împreună formează Ungaria și nu singură raza maghiară;

Având în vedere, că naționalitățile sunt părți integrante ale omenirii și că o luptă contra lor e luptă contra omenirii;

Având în vedere, că adunarea pătrunsă de idea că săvârșește o muncă binefăcătoare, e de părerea că apără interesul și însuși statul atunci când se opune proiectului lui Berzeviczy, care fără trebuință provoacă neliniște și luptă între naționalitățile patriei;

Având în vedere că poporul sârbesc e gata în tot momentul a se lupta pentru o independență mai mare a țării și că de judecă pe toți aceia, cari nesocotesc acest fel și în deosebi pe aceia cari impoartă din străini sămânța neliniștirii patriei;

Adunarea Sârbilor din întreaga Ungarie întrunită la 10 Noemvrie 1904 st. n. în Vârșeț, protestează în mod sârbătoresc împotriva proiectului periculos și antipatriotic relativ la școale, alcătuit prin ministrul Berzeviczy; cere parlamentului ca să-l ia dela ordinea zilei și să îndrume guvernul să conflecționeze un nou proiect, care să corespundă cerințelor pedagogiei moderne, culturai și drepturilor civililor din țară precum și drepturilor tuturor naționalităților.

Serviciu divin românesc în Fiume. I. P. S. Sa d-l mitropolit din Sibiu I. Mețianu a însărcinat pe părintele Zaharie Oprea din Bandul-de-Câmpie de a călători la dreptcredincioșii săi fii sufletești, ce se află în America, pe trei sau patru luni, ca să-i mângâie și împărtășiască cu sfințele taine, să-i încuragieze în credința creștină, și să-i facă a nu-și uita de patria mamă, având apoi a se justifica la reîntoarcere I. P. S. Sale d-lui mitropolit Mețianu. Părintele Oprea, ajuns în Fiume, precum serie dl Alexius de Boer de acolo, primind concesiune dela dl protopresbiter sârb Sava Gossanovich, a ținut Vineri, a doua zi după sârbătoarea Cuvioasei mame Paraschiva, slujba sfinței liturgii și a sfințirii apei în biserica sârbească, pentru Români, ce se aflau acolo, peste 200. Aceasta a fost cea dintâi slujbă divină românească în orașul dela mare Fiume. Părintele Oprea, care a fost oaspele dlui de Boier, a plecat Sâmbătă, în 29 Oct. n. către America. — Despre acest serviciu dumnezeesc cetim și în foaia italiană „La Voce del Popolo“ din Fiume o notiță.

Deputații Sași, 14 la număr, au luat o hotărîre, prin care resping proiectul de lege al ministrului Berzeviczy, care proiect primejduiește ființa școalelor populare și care totodată atacă drepturile garantate de legea naționalităților din 1868 și restrânge totodată în mod însemnat autonomia legală a bisericii evanghelice din Transilvania. Această hotărîre a fost cu bucurie primită din partea Sașilor.

Alegerea rectorului universității în București. Duminecă a avut loc la universitatea din București alegerea noului rector, în locul d-lui C. Dumitrescu Iași, al cărui mandat a expirat. Biuroul a fost format din d-nii: C. Dumitrescu Iași președinte, Ovid

Densușianu și Davidoglu, secretari. D-l C. Dumitrescu Iași a fost declarat reales rector, întrunind 36 voturi; al doilea candidat, d-l Pangratti, a întrunit 31 voturi; ceilalți candidați au întrunit: dl. Gr. Ștefănescu și dl general Dr. Teodori câte 17 voturi, dl Dr. Măldărescu 7 voturi.

Catolicii în România. România e poate țara cea mai primitoare de oaspeți cu limbi și legi străine, pe cari îi vede bucuroși și-i lasă îndrăgă voie să-și vadă de treburi. Dar bunătatea și ospitalitatea cuiva nu trebuie călcate în picioare, precum au făcut călugărițele institutului „Notre Dame de Sion,” să convertiască pe Români la catolicism, în felul cunoscut deja. Și ne cade bine când cetim în „Voința Națională” unele cuvinte din „Epistola episcopului Neculai Iosif Camilli, numit acum decurând pentru a doua oară episcop la Iași. Se refer aceste cuvinte la ținuta, ce trebuie să observe toți catolicii din țara românească. Eată-le:

„Îmi rămâne a spune un ultim cuvânt, și-l zic deschis și tare tuturor catolicilor, cari locuiesc în eparhia mea, fie ei indigeni ori străini, fie ei clerici sau laici, ca și în timpul întâiei mele administrațiuni a eparhiei de Iași, așa și în aceasta a doua, pe care încurând o voi lua din nou cu harul lui Dumnezeu și pentru a ascultă de prea Sfântul nostru părinte Papa Piu al X-lea, eu am intențiunea și voința, ca toți creștinii încredințați mie să iubiască precum se cuvine patria lor română, dacă sunt indigeni, sau să respecteze și să păziască datoriile ospitalității române, dacă sunt străini. Să păstreze acești din urmă și dragostea și obiceiurile patriei pentru țeara lor natală, precum e datoria lor; dar să nu pretindă a introduce uzuri ale lor și obiceiuri în bisericile mele, nici să se încerce a exercită vre-o influență în țeara ospitalieră a României.“

Concurse.

Pentru îndeplinirea definitivă a stațiunii de învățătoare, la școala tractuală de fete din **Hălmagiu**, devenită vacantă prin pensionarea Paraschei Moldovan, se scrie concurs, cu termin de 30 zile dela prima publicare în foaia oficioasă „Biserica și Școala“.

Emolumentele sunt: 1) 600 cor. bani dela comunele aparținătoare școalelor tractuale din notariatele Hălmagiu, Hălmăgel și Bănești; 2) 80 cor. relut de cvartir dela parochia Hălmagi; 3) pentru lemne 10 cor. dela Hălmagiu, și 80 cor. dela parochiile aparținătoare; 4) pentru conferință 15 cor.; 5) scripturistica 10 cor.; 6) usufructul unui jumătate intravilan.

Cu privire la cvinevenalul, dela recurente se cere „declarație”, că pe basa serviciilor eventual prestate de când și formează dreptul la el?

Doritoarele de a ocupa aceasta stațiune, vor avea a subșterne rugările, — ajustate cu documentele prescrise și adresate comitetului ppesc din Hălmagiu, — la oficiul ppesc din N-Halmagy având a se prezenta în decursul concursului, în care-va Duminecă ori sârbătoare, în biserică centrală din Hălmagiu.

Din ședința comitetului ppesc al tractului Hălmagiu, ținută la 30 Oct. (12 Noemvrie 1904.)

Ioan Georgiu
adm. ppresb. președinte

Mihai Vidu
not. comit. ppesc

—□—

1—3

Pe baza înaltului decis al Veneratului Consistor Nr. 2.50/184 B. 1902 din nou se scrie concurs, pentru îndeplinirea postului de capelan, cu drept de succesiune pe lângă veteranul preot din Ponoara Gavriil

Lungu, cu termin de alegere pe ziua 12 Decemvrie st. v. 1904.

Venitele împreunate cu aceasta parochie sunt: 1) Casa parochială constătătoare din 2 chilii, culină, cămară și grădină de 800□. — locuința să conserve pentru veteranul paroch, dar la cas de înțelegere vor locui împreună. 2) Pământ fânaț 4 holde catastrale estinat în 16 cor. 3) Pășunat 31 holde catastr. 800□ estimat în 16 cor. 4) Dreptul de pășunat în pășunea comunală și lemne de foc după recerintele parochului 5) Birul dela 180 case a una vică cucuruz, sfârmai câte în 2 cor. computat = 360 cor.; din acest bir preotul este îndatorat a-și susține și cantor. 6) Una zi de lucru, pedestrașii cu mâna, jogașii cu jugul dela 180 Nri. de case. 7) Stolele usuate în trecut, compute după calculul mediu de 5 ani din urmă = 186 cor. și 8) Întregirea dela stat conform evalueiției.

Din toate acestea venite alegându-l capelan va beneficia două din trei părți.

Petenții sunt avisați că petițiunile lor, înștruite conform prescrișelor Regulamentului pentru parochii adresate cttetului parochial din Ponoara până la 7 Dec. st. v. 1904 să le trimită oficiului ppresbiteral gr.-ort. rom. din Ortiteg (Ûrgeteg) p. u. Eșesd iar până la 5 Dec. st. v. 1904 să se prezente în cutare Duminecă sau sârbătoare în s. bis. din Ponoara, pentru a-și arăta dibăcia în cant și omiletică.

Din șed. cttului parochial ținută în Ponoara la 14/27 Oct. 1904.

Comitetul parochial

Cu consensul meu *Iosif Moldovan* adm. ppresb.

—□—

1—3

Pentru îndeplinirea parochiei vacante de clasa III-a din **Șiumugiu** ppresbiteratul Orășii-mari, se scrie concurs, cu termin de alegere pe 12/25 Dec. a. c.

Emolumentele sunt: 1) Casa parochială cu 2 chilii culină, cămară. și cu edificiile laterale trebuincioase, și cu intravilan de 1/2 jug. catastr. 2) Pământul parochial 20 jug. catastrale. 3) Birul preoțesc dela 135 numere de case câte una măsură bucate, parte grâu, parte cucuruz, ori în bani, 2 coroane pentru una măsură, din care apoi preotul ales va avea să deie sfântului 12 vici. 4) Venitele stolare după usul din trecut.

Acestea venite împreună cu întregirea stabilită din partea Înaltului Guvern, pentru candidații fără 8 clase în sumă de 458 cor. 16 fil. care toate la oaltă dau un venit de peste 800 coroane.

Contribuțiunea după pământurile parochiale, are să-o solvească alegându-l preot.

Se observă că alegându-l preot are să provadă catechisările la toți școlarii de obligați, a frecventă școala cotidiană și de repetiție dela toate școalele aflătoare în parochie fără privire la caracterul acelora, și fără a așteptă remunerațiune pentru acelea catechisări dela comuna bisericăscă ori de la diecesă.

Doritorii de a ocupa aceasta parochie sunt poftiți a-și așterne recursele provăzute cu documentele recerute pentru parohii de clasa III-a și adresate comitetului parochial din Șiumugiu, să le subștearnă subsemnatului protopop în Oradea-mare până în 10/3 Decemvrie, având recurenții până la alegere a-se prezenta în vre-o Duminecă, ori sârbătoare la sf. biserică din Șiumugiu spre a-și arăta desteritatea în cele rituale.

Comitetul parochial

În conțelegere cu: *Toma Pacala* protopop

—□—

1—3

Pentru stațiunea învățătorescă din comuna Luncasprrie se publică concurs cu termen de alegere pe 8/21 Noemvre

Salarul e dela comună 400 coroane și dela stat întregire 400 cor. pentru învățător evalueat.

Doritorii de a ocupa acest post au a-și trimite rugărilor subscrisului protopresbiter și până la ziua alegerii a-se presenta la biserica din Luncasprrie pentru a-și arăta desteritatea.

Dat din ședința comitetului parochial ținută la 17/30 Oct, 1904.

Ioan Crista,
președinte.

Ioan Trip
notar com.

In conțelegere cu mine: *Elia Moga,* protopresbiter,
—□— 2—3

Cu termen de 30 de zile dela prima publicare în organul diecesan „Biserica și Școala“ se escrie concurs pentru îndeplinirea stațiunilor învățătoresți devenite vacante în inspectoratul Timișorii prin strămutare, și anume:

1) **Bobda** (comitatul Torontal) cu emolumentele anuale: a) în bani gata 360 cor.; b) 60 chible grâu ce se va răspunde în rate treilunare anticipative; c) 4 jughere pământ arător; d) 3 stângini de lemne; e) pentru scripturistică 6 cor., pentru conferințe 22 coroane; f) cortel liber constător din 2 chilii, grădină pentru legume și aparținătoarele; g) dela înmormântări unde va poftit 1 cor.; b) pentru curatorat se va îngriji comuna bis. Sarcinile publice le suportă alesul. Cvinevenalul se asigură după 5 ani de serviciu prestat în comună. Alesul e obligat a conduce corul esistent fără altă remunerațiune.

2) **Beneecul-român** (comitatul Temes) cu salariu anual: a) în bani gata 292 cor. 84 fil., solviți pe cvar-tal anticipative; b) 4 $\frac{1}{2}$ jughere de livadă, după care alesul va suporta sarcinile publice; c) pentru conferințe 10 cor., pentru scripturistică 10 cor.; d) în naturale 30 Hl grâu; e) pentru încălzirea salei de învățământ 8 metri de lemne iar pentru învățător 10 metri; f) dela comună politică pentru prevederea școlii de repetiție economică 60 cor.; g) cortel liber acomodat constător din 2 chilii la stradă, cuină, cămară, grajd și aparținătoarele, grădină intravilană de $\frac{1}{4}$ jugher.; h) dela înmormântări unde va fi poftit 1 cor.; i) pentru încălzitul și curățitul salei de învățământ se va îngriji parochia. Cvinevenalul prescrie după 5 ani de serviciu prestat în comună. Alesul e îndatorat a îndeplini serviciul cantoral în biserică. Cei apți de a conduce cor vor fi preferiți.

Recursele ajustate cu documente originale sunt a se înainta la P. On. Oficiu ppresbiteral în Timișoara-Fabric. Reflectanții vor avé să se presente în vre-o duminică ori sârbătoare în s. biserică — dar nu mai de multe-ori și nu în ziua alegerii — spre a-și arăta desteritatea în cant și tipic.

Dat, din ședințele concernentelor com. par. ținute la 14/27 respective 17/30 Octomvre 1904.

Comitetele parochiale.

Cu consensul ppresb. *Dr. Traian Putici,* m. p. inspector de școala.

Premiat cu premiul I la București în 1894.

SCULPTOR ROMÂN.

Am onoare a aduce la cunoștința On. d-n preoți și învățatori precum și întreg On. public român următoarele:

Ca sculptor de lemn sunt în poziție să servesc în ori-ce vreme cu ori-ce fei de lucru de sculptură și măsurit pentru sfintele noastre biserici creștinești etc. d. e.:

Iconostase (Temple) Strâni, Tro-nuri, Scaune, Chivote, Uși, Răpizi, Cadre, etc.,

în ori-ce stil s'ar recere, cu cele mai moderate prețuri. Construiesc Planuri după dorință. Pentru toate lucrurile mele iau garanță deplină că sunt de prima calitate atât ca lucru cât și ca artă.

Atrăgând atențiunea On. public asupra impregiurării, că chiar buna cuviință ar aduce cu sine ca bisericile noastre românești prin măestri români să se infrumșeteze.

Rog bunăvoința în special a Onor. oficii și comitete parochiale.

Cu tot respectul semnez

IOSIM IULIU BOSIAC,
sculptor în Berliște, poșta Jâm (Banat).

Promovat cu distincție de școala de sculptură

Cea mai mare minune a secolului present,

OROLOGIUL

Anker, istem Roskopf Patent

punctual, regulat până la minut, luminând foarte deschis, bucata 2 fl. 20 cruceri.

Tot acesta cu căsule gravată 2 „ 65 „

neagră 3 „ — „

lanțuri de orologiu din nikel ori aurite cu compas sau alte obiecte 45 cruceri

Nesatisfăcând, banii se returnează. La cerere espedez gratis și francat libel de preț-curent despre **orologe, aur, argint, argint de china obiecte musicale, părțile de orologiu și instrumente**

F. PAMM,

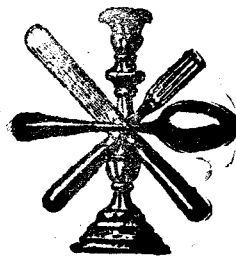
Krakau, Öster. Zielonagasse 3.

Înfintat în anul 1852.

Un aparat de fert repentin sistem American

sau

==== Cumpănă de gospodărie gratis ====

Trimit cu prețuri proverbial de estine din magazinul meu peste măsură asortat, **mărfurile mele de argint de Mexico** renumite și plăcute pretutindenea pentru bunătatea lor escelentă și anume 6 bucăți cuțite de masă de argint de Mexico, 6 buc. furculițe de argint de Mexico, 6 buc. linguri de argint de Mexico, 12 buc.

lingurițe de argint de Mexico pentru cafea, 6 buc. escelente cuțite pentru dessert, 6 buc. escelente furculițe pentru dessert, 1 lingură de argint de Mexico pentru scos supă, 1 lingură de argint pentru scos lapte, 2 bucăți sfeșnice de masă elegante, pentru salon.

46 bucăți laolaltă **fl. 6.50.** numai

Fie-care cumpărător primește, afară de aceste, in dar o cumpănă de gospodărie, care poate suporta 12 $\frac{1}{2}$ chile, și care funcționează corect: sau un aparat de fert repentin sistem American, despre ce ofer deplină garanță. Cumpăna o primește cumpărătorul absolut gratis. Argintul de Mexico este un metal absolut alb (și înlăuntru), pentru a cărui durabilitate și escelentă calitate ofer garanță pe 25 ani. Expedarea se face după trimiterea înainte a sumei sau cu rambursă din magazinul european

==== Un aparat american bun pentru fierțul grabnic ====

sau

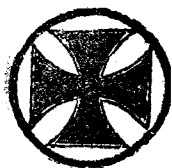
==== O cumpănă de casă, gratuită. ====

ALESANDRU D. SCHEFFER

Budapesta, VIII. str. Bezerédi Nr. 3.

Cruce sau stea dublă

electromagnetică.

vindecă și înviează pe lângă garanță: reumatism, reumă, ashma, (respirație grea), insomnie, vâjiiutul urechilor, auz greu, epilepsia, (nevoia), nervositate, lipsa de apetit, gălbănarea, durere de dinți, migrenă, impotență, influență precum și ori-ce boale de nervi. Bolnavul, care

D. R. G. M. nr. 88503 cu aparatul meu Nr. 88503 nu se vindecă in cel mult 44 zile, primește imediat banii inapoi. Unde nimic n'a folosit, acolo vă rog să încercați cu aparatul meu; sunt convins de influența sigură a aparatului meu.

Prețul Aparatului mare 6 coroane,

e de aplicat la boale cronice.

Prețul Aparatului mic 4 coroane,

e de folosit la boale mai ușoare.

Locul de vânzare central trimite aparatul cu rambursă sau după trimiterea înainte a sumei, in țară și străinătate.

ALESANDRU D. SCHEFFER,

Budapesta, VIII. strada Bezerédi, Nr. 3

➔ Numai pentru 5 coroane ➔

4 $\frac{1}{2}$ chilograme (c. a. 50 bucăți) puțin deteriorat dar fin

Săpun de toaletă

ales frumos, de rose, crim, iorgovan, viorele, resedă, iasmin și lacrimioare. Pe lângă trimiterea înainte a sumei sau cu ramburse trimite:

ALESANDRU D. SCHEFFER,

7-52

Budapesta, VIII. strada Bezerédi, Nr. 3.

Senegin contra tusei, răgușelei, durerii, de pept, ofitei, tusei măgărești, catarului astmei, greutății de respirat, lungoarei și tusei seci. **Vindecă sigur și renește.**

Capsic unsoare. Contra durerii de oase, podagrei, reumatismului, răcelelor, durerilor de cap, dinți și nervi, precum și scrintiturilor. Cele mai îmbătrânite boale le vindecă. Prețul 1 cor. 20 fil. și 2 cor.

Centarin. Contra morburilor de stomac, precum lipsa de apetit, mistuirea rea, catarul și aprindearea de stomac, greața și vomarea, sgârșiturile cele mai grele. Leac sigur. Folosește și la curățirea sângelui. Prețul 1 cor. 20 fil., și 2 cor.

Kaljodsarsaparil. Mijloc escelent pentru curățirea sângelui la morburi secrete 1 sticlă 2 cor.

Laxbonbons, Închiderea scaunului e cauza diferitelor morburi, precum palpitatea de inimă, amețeli, dureri de cap și altele. Deci cine suferă de încheierea scaunului numai de cât să comandeze **Laxbonbons** zacharele purgative, plăcute și dulci la luat. Prețul 1 cor.

Chimicale, drogue, legături și bandagerie chirurgice. Instrucție pentru prepararea diferitelor vinarsuri, liqueruri, rom și altele. Tee russice, parfumuri, săpunuri, crem escelent pentru față și mâni. Articole cosmetice, oleu pentru păr. Esență pentru picatul și întărirea părului. Apa de gură și dinți pecum și praf. Ori-ce fel de articol din bransă. Toate foarte ieftine. Faceți întrebare și Vă veți convinge.

20-20

Cornel Demeter.

apotecar în Szászváros, iskola-utca 46

**Să Șpriginim
propria noastră artă română!**

**Dacă voiți
să aveți
un op de valoare,
științific-literar**

sau
predici, gazete
sau alte manuale
sau într'un stil
culesse românesc,
curat românesc,
adresați-Vă cu în-
credere deplină
la

Domnii preoți și învățători!
Sunt rugați să țină de sfântă datorință
ca toate recvisitele necesare sf. bi-
serici și școli, să 'și-le comande
direct și cu încredere deplină
dela

**Gine oare?
n'ar dori ca
scrierile sale**

să fie ca
esecutare tehnică
cu gust și înfățișare
plăcută și dragă lașe
atât estern cât și
internă?
Cei ce asta o doresc
adreseze la

**Tipografia diecezană
în Arad**

strada Révay nr. 10 (visávis de Conzistor).

Acest atelier
în care e introdusă
cea mai nouă or-
tografie a Acade-
miei române

și
provăzută fiind cu
cel mai fin material
mai strictă atenție
la esecutarea a ori-
ce lucrări atingă-
toare de arta lipo-
grafică

Toate tipăriturile
privitoare la comptabilitatea
preoțească și învățătoarească, se
capătă numai la tipografia noastră, în
a cărei deposit sunt toate cele de lipsă
comunelor noastre bisericești-confesionale.

**Acest atelier
tipografic**

execută prompt,
corect

și
pe lângă asta dela
frați, are în vedere
a executa comande
cu un preț foarte
convenabil.
Toate acestea nu-
mai ca arta română
să prospereze și
inflorească!

**Munca cinstită
impune fraților tot sprijinul!**

Proiect de lege

despre modificarea articolului de lege XXXVIII. din 1868 despre învățământul în școlile populare și a articolului de lege XXVIII. din 1876 despre autoritățile din școlile populare.

§. 34.

Ministrul de culte și instrucțiune poate acorda ajutor, în cadrele sumei votate din an în an de către legislațiune, pe lângă condițiunile și urmările stabilite în paragrafii următori, pentru a se complectă salariile învățătoresți peste minimul legal până la suma de 1000 cor. dacă concernenta autoritate supremă școlară o dorește aceasta, și comisiunea administrativă își dă aprobarea.

§. 35.

Învățătorii ordinari de la școlile populare cari nu sunt ale statului, primesc adaus cvinevenal la salar 100 cor. care repetindu-se de șasă-ori, poate ajunge la suma de 600 cor. Adusul acesta nu poate fi computat în plusul de salar ce eventual trece peste 800 cor. Anii de serviciu pentru computarea cvinevenalelor se iau cu ziua 1 Octomvre 1893, Statutele create, ori cari se vor face în viitor cu privire la adausul acesta din partea singuraticilor susținători de școale, nu vin alterate prin dispozițiunea de față, în cazul că ele conțin cel puțin favorul acordat învățătorilor în paragraful acesta.

§. 36.

Salarul învățătorului, ținându-se în vedere restringerile din §§-ii 38 și 39 al acestei legi, se poate da, cum a fost obiceiul și până acum, afară de bani gata, și în competențe date în natură, ori în rodul pământului folosit.

§. 37.

Susținătorul de școale are să plătească banii gata din salar la mâna învățătorului în fie-care lună, ori la un sfert de an, dar înainte.

§. 38.

Plătirea unei părți de salar în naturale se concede numai sub condițiunea, dacă se adună din partea susținătorului de școală, fără intervenirea învățătorului, și se predă învățătorului la termene înainte stabilite și în cvantități tot înainte precisate, astfel, ca ultima competență să o primească cel mult la finea lunii Noemvre a anului respectiv. Dacă susținătorul de școale nu predă învățătorului naturaliile în felul acesta, ori apoi naturiile nu corespund ecalității mijlocie a recoltei din acel an, e dator în loc de naturali să plătească valoarea acelorla în bani gata.

§. 39.

Valoarea în bani a folosirii unei realități școlare, care formează parte întregitoare din dotațiunea învățătorului, fără a se socoti aci folosința în natură a locuinței și a grădinei, este a se stabili în mod special pentru fie-care post de învățător. Ca basă servește la stabilire — subtrăgându-se toate dările — arânda care se plătește în comuna aceea pentru o realitate de asemenea ecalitate. Aci mai vine apoi computată valoarea în bani a prestațiunilor pe cari comuna (comunitatea ecaliastică) are să le facă eventual prin membrii ei, cu privire la lucrarea realității. Tot așa este a stabili pentru fie-care comună, luându-se prețurile medii din cei trei ani espirați 1902—1904, ecalivalentul în bani pentru naturaliile ce se dau învățătorului (articole de trai, lemne, pășunat de vite, etc.)

§. 40.

Pentru viitor se admit în școlile populare elementare numai posturi de învățători ordinare, sistematizate. În postul ordinar de dascălie, cu excepțiunea casurilor amintite în §-ul 49 al legii acesteia și în §-ul 139 din art. de lege XXXVIII anul 1868, nu poate fi aplicat un candidat de învățător respective conducerea independentă a unei clase singuraticice nu poate fi dată în grija unui candidat de dascălie.

§. 41.

Restanțele stabilite în mod officios din taxele ce sunt de dar din partea susținătorilor de școale în salariile învățătoresți, sunt a se incassa de la singuraticicii debitori pe cale administrativă. Modalitățile de incassare le stabilește ministrul de culte și instrucțiune în înțelegere cu ministrul de interne și cu cel de finanțe, pe calea ordonanțelor.

§. 42.

Dacă învățătorul unei școale confesionale prevede și agendele cantorului, conform alineei a treia din §-ul 14 al art. de lege XXXVIII. anul 1868. la stabilirea salarului învățătoresc sunt a se lua împreună competențele învățătorului și ale cantorului în salarul învățătoresc.

§. 43.

Atât autoritățile școlare comunale, cât și cele confesionale ale școlilor elementare populare au să facă pași, ca susținătorii școlilor, în curs de 9 luni dela intrarea în viciață a legii acesteia să garanteze pe seama învățătorilor ordinari de la școlile lor un salar de cel puțin 800 cor. la an. Tot așa au să asigure susținătorii de școale în cas de necesitate re-munerați în învățătorie. Dacă susținătorii de școale, în urma sărăciei stabilite în mod officios nu sunt în stare să o facă aceasta, respective, dacă cu privire la școlile comunale darea pentru școală, repartisată pe bssa §-ului 35 din art. de lege XXXVIII. anul 1868, sau venitele după cecelealte fonduri destinate scopurilor școlare sunt eshauriate; — au să ceară în alte trei luni următoare, prin comisiunea administrativă, ajutor de stat pentru acoperirea lipsei, de la ministrul de culte și instrucție, în rugare motivată.

§. 44.

Dacă susținătorii de școale confesionale nu asigură pe o cale ori pe alta în terminul acesta salarul minimal al învățătorilor lor, vreau însă totuși să aibă și mai departe școala lor, salarul învățătoresc minimal stabilit în legea aceasta se consideră ca asigurat în sarcina confesiunii susținătoare de școale. În cas că nuse va putea incassa, în contra respectivilor susținători de școale vine pus în aplicare §-ul 15 din art. de lege XXXVIII, anul 1868, și respective punctul 4 din §-ul 6 al art. de lege XXVIII din 1876.

§. 45.

Suma plătită până acuma din partea susținătorilor de școale, din mijloace proprii, în salarul învățătoresc, rămâne și pentru mai departe neștirbită, respective nu poate fi micșorată în scopul de a se cere ajutor de stat.

§. 46.

Ministrul de culte și instrucțiune întregeste din suma votată în scopul acesta din partea legislativei salariile învățătorilor poporali, avisați la aceasta, ai comunităților civile și bisericești, avisând despre aceasta

autoritatea supremă școlară respectivă, pe calea comisiunii administrative municipale, până la suna minimalului stabilit în legea aceasta, după următoarele modalități:

a) Comisiunea administrativă stabilește mărimea salariului învățătoresc anunțat din partea autorității școlare locale, pe baza preliminarului comunității civile ori bisericesti și ale școlii, apoi pe baza certificatului autorității locale despre starea materială a comunității bisericesti, vidimat din partea primpretorului cercual (primarului).

b) Fie-care post de învățător pentru a cărui îngrigire de salar s'a acordat ori s'a cerut ajutor de stat, este a se împlini de regulă pe calea concursului în toată forma făcut. Conurenții au să-și dovedească cu documente: cvalificația legală, cetățenia de stat și împrejurarea, că sunt în stare să instrueze în limba maghiară.

c) Comisiunea școlară respectivă are să arete că învățătorul pentru a cărui îmbunătățire de salar se cere ajutor de stat, va instrua cel puțin 30 elevi zilnici, întră 6 și 12 ani.

d) Comisiunea administrativă cercetează, dacă cvalificațiunea stabilită în punctul b) a învățătorului pentru care se cere ajutorul, corăspunde cerințelor legale?

Dacă statul susține în comună o școală poporală elementară de stat, pentru întregirea competenței învățătorului de la vre o școală comună ori confesională aflătoare în localitate se va da ajutor de stat, cum și adausurile de etate numai în cazul că școala poporală elementară de stat nu poate face instrucția legală a elevilor de 6 până la 12 ani din comună, din lipsă de spațiu, și astfel școala poporală de alt cara-

§. 47.

Când statul contribuie la îngrigirea salariului unui învățător de la școala comună ori confesională cu ajutor de stat în sumă de peste 120 coroane, aplicarea învățătorului depinde dela aprobarea ministrului de culte și instrucțiune. La școlile poporale elementare cari se vor împărtași de ajutor de stat, procedura alegerii de învățător precisată în punctul 1 al §-lui 13 din art. de lege XXVIII, anul 1876, este a se modifica conform dispozițiilor acestora.

Contribuie statul la dotarea unei post de învățător de nou sistemizat la școala poporală confesională ori comună cel puțin cu 800 coroane, ca ajutor de stat, ori întregire de salar, învățătorul pentru acest post vine numit din partea ministrului de culte și instrucțiune.

§. 48.

Deciderea finală cu privire la alegerea învățătorilor dela școala poporală elementară comună, cari au salarii întregite din ajutor de stat, și cu privire la toate chestiile de ceartă ce s'ar naște, aparține cercului de competență al ministrului de culte și instrucțiune.

§. 49.

Comisiunea administrativă e îndreptățită să execute procedura disciplinară în contra învățătorului aplicat la școale poporale elementare de orice caracter fără considerare la aceea, dacă pentru întregirea salariului său s'a acordat ori nu ajutor de stat, și anume în modul precizat în §. 7 al art. de lege XXVIII din anul 1876, și în cazurile următoare:

a) dacă învățătorul a negles instruire în limba maghiară, ori n'a propus-o cu succesul care corespunde scopului urmărit prin §-ul 15 și 16 al legii acesteia;

b) dacă folosește în școală cărți și recvizite oprite din partea guvernului;

c) dacă mărește direcție contrară statului. Ca direcție contrară statului vine considerată în special acțiunea îndreptată în contra constituției, în contra caracterului național, a unității, a independenței și a întregității teritoriale a statului, mai departe în contra aplicării bazate în lege a limbii statului, fie că aceasta se face în școală, ori afară de școală ori chiar pe teritoriul unui alt stat, în vorbă, scriere, ori prin tipar și chipuri, prin manuale și ale mijloace de școală;

d) dacă contra dispozițiilor din §-ul 18 al art. de lege IV din anul 1903 se ocupă cu chestii de emigrare.

Rezultatul instrucției date din limba maghiară în constată inspectorul de școale, ori substitutul său, în prezența reprezentantului respectivului scaun școlar, mai departe a prim-pretorului cercual (primarului), eventual și a delegatului comisiunii administrative, luând protocol despre constatarea rezultatului. Examinarea aceasta este a se face și atunci, când reprezentantul scaunului școlar nu s'a prezentat, cu toate că a fost invitat.

În contra învățătorului se pornește procedura disciplinară pe baza acestui protocol.

Dacă în urma cercetării disciplinare se stabilește, că motivul constatatei insuficiențe în instruirea limbii maghiare nu e vre-o întrelăsare intenționată a învățătorului întră cât e membru la institutul regnicolar învățătoresc de pensie este a se pensiona, respective a se prevedea cu escontentare. Dacă nu e membru la fondul regnicolar de pensie, susținătorul școlii are să mai aplice, pe lângă învățător încă și un candidat care posedă cvalificația corespunzătoare dispozițiilor luate în legea actuală.

Comisiunea administrativă de odată cu ordonarea cercetării disciplinare poate să decreteze și suspendarea învățătorului din oficiu și beneficiu, și dacă respectivul învățător se bucură de ajutor de stat, sub titlul de întregire de salar, ori cvincvenale, sistează și plățirea acestora. Despre ordonarea cercetării disciplinare în contra unui învățător confesional este a se încunoștința respectiva autoritate bisericască. Corespunzător rezultatului cercetării disciplinare, ajutorul de stat poate fi detras întreg ori numai în parte dela învățător. Detregera ajutorului de stat este a se decreta în sentința disciplinară. Sentința adusă în contra unui învățător confesional se comunică respectivei autorități superioare cercuale.

Dacă e vorba de vreo faptă punibilă (crimă, delict ori transgresiune) comisiunea administrativă predă cauza competentei autorități penale. Prin aceasta însă nu vine împedecată continuarea procedurii disciplinare.

În cazul de sub punctul c) dispozițiile §-lui acestuia sunt a se aplica și în contra învățătorilor pensionați. În loc de amovare este a se decreta perderea pensiei.

(Va urma.)